

ks. Piotr Jaworski

<https://orcid.org/0000-0001-5772-5334>

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Kasandra Witkowska, *Formacja w Rycerstwie Niepokalanej w świetle „Pism” i „Konferencji” św. Maksymiliana Marii Kolbego oraz dokumentów i materiałów formacyjnych stowarzyszenia, Pelplin 2020, ss. 375*

Kult św. Maksymiliana Marii Kolbego jest w Polsce bardzo mocno rozwinięty¹, jednak pomimo tego zastanawiam się, na ile przypadkowo wybrany katolik wykazałby się mniej lub bardziej szczegółową znajomością biografii i dokonań tego świętego? Zapewne pierwszym skojarzeniem, które przychodzi nam na myśl w związku z życiem św. Maksymiliana, jest jego heroiczny czyn, kiedy 29 lipca 1941 roku na placu obozu koncentracyjnego Auschwitz dobrowolnie zgłosił się, aby zamiast wytypowanego Franciszka Gajownicza samemu iść na śmierć głodową. Wyrażona wtedy gotowość do złożenia ofiary z siebie ostatecznie została zweryfikowana 14 sierpnia 1941 roku, kiedy to o. Maksymilian został dobity zastrzykiem z fenolu w bloku 11 nazywanym „blokiem śmierci”².

1 Zob. F. Mróz, Ł. Mróz, *Kult św. Maksymiliana Marii Kolbego w Polsce*, „Peregrinus Cracoviensis” (2011) z. 22, s. 137–163.

2 Zob. W. Bar, *Święty Maksymilian Maria Kolbe — męczeństwo z miłości*, „Polonia Sacra” 16 (2012) nr 30, s. 17–42. Precyzyjnie uściślając, blok śmierci do sierpnia (września) 1941 roku był oznaczony numerem 13. Zmiana numeracji (na blok 11) nastąpiła po śmierci o. Maksymiliana. Zob. J. Bar, *Śmierć O. Maksymiliana Kolbe w świetle prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 11 (1968), s. 81.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że ten fakt był najważniejszym wydarzeniem w życiu o. Maksymiliana, jednak nie możemy zatrzymać się tylko na tych okolicznościach. Historia życia tego świętego obfituje bowiem w niezwykle bogactwo wielu dzieł o zasięgu nie tylko ogólnopolskim, ale i światowym. Wśród nich, idąc chronologicznie, należy zaliczyć obronę doktoratu z filozofii na Uniwersytecie Gregoriańskim (1915), założenie w Rzymie kościelnego stowarzyszenia o nazwie Militia Immaculatae, znanego w Polsce jako Rycerstwo Niepokalanej (1917), obronę doktoratu z teologii (1918), sukcesy w pracy dziennikarskiej i wydawniczej zapoczątkowane wydaniem w Polsce „Rycerza Niepokalanej” (1922), założenie klasztoru i wydawnictwa w Niepokalanowie (1927), wyjazd misyjny do Japonii (1930) połączony z założeniem klasztoru w Nagasaki i działalnością wydawniczą w kraju „Kwitnącej Wiśni”. Do tych dzieł należy dodać straż pożarną, elektrownię i radiostację w Niepokalanowie, a także uzmysłowić sobie, że tamtejszy klasztor wraz z kandydatami w 1939 roku liczył ponad 760 zakonników i był w ścisłej światowej czołówce pod kątem liczby mieszkańców. Należy też zwrócić uwagę na fakt, że „Rycerz Niepokalanej” osiągał nakład ponad miliona egzemplarzy i obok innych pism wydawanych przez o. Kolbego, jak chociażby „Rycerzyk Niepokalanej”, „Mały Rycerzyk Niepokalanej”, „Informator Rycerstwa Niepokalanej”, czy też pismo codzienne „Mały Dziennik”, a w ostatnich latach przed wojną także „Miles Immaculatae”, „Biuletyn Misyjny” i „Echo Niepokalanowa”, należał do najważniejszych pism³ promujących wraz z książkami autorstwa o. Maksymiliana znaną już wtedy formę nowej ewangelizacji⁴. Dodając do tego jakże bogatego dorobku niezwykle uzdolnienia w naukach ścisłych (projekty aeroplanu)⁵ oraz bardzo wątłe, słabe zdrowie, wyłania się nam niezwykle ciekawa osobowość oddanego kapłana i jakże empatycznego, wrażliwego człowieka. Osobliwy aspekt życia o. Maksymiliana stanowi jego dorobek pisarski i kaznodziejski⁶, który nie tylko odsłania szerokie spektrum zainteresowań, ale również stanowi

3 Zob. J. Rudziński, *Św. Maksymilian Maria Kolbe jako wydawca i dziennikarz*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 31 (1992) nr 3–4, s. 196–202; J. Makarczyk, *Wydawnictwo Rycerza Niepokalanej w Grodnie 1922–1927*, „Saeculum Christianum” 15 (2008) nr 1, s. 109–117.

4 I. Kosmana, *Maryjny aspekt nowej ewangelizacji. Wobec życia i działalności św. Maksymiliana Kolbego*, „Teologia Praktyczna” 9 (2008), s. 138–139.

5 Z. Gogola, *Święty Maksymilian Maria Kolbe*, „Folia Historica Cracoviensia” 15/16 (2009/2010), s. 20.

6 Część dorobku szczególnie homiletyczno-kaznodziejska została utrwalona przez słuchaczy o. Maksymiliana. Przykładowo zasadniczą podstawę źródłową dla konferencji ascetycznych św. Maksymiliana stanowią zbiory sporządzone na własny użytek przez braci:

inspirację dla wielu planów i zamierzeń naukowych, wychowawczych, a przede wszystkim duszpasterskich⁷.

Mając powyższe na uwadze, z nieukrywaniem zainteresowaniem otworzyłem publikację Kasandry Witkowskiej pt. *Formacja w Rycerstwie Niepokalanej w świetle „Pism” i „Konferencji” św. Maksymiliana Marii Kolbego oraz dokumentów i materiałów formacyjnych stowarzyszenia* wydaną przez Wydawnictwo Bernardinum. Sięgając do lektury recenzowanej pracy, na wstępie należy podkreślić, że autorka studium jest doktorem w zakresie teologii dogmatycznej i legitymuje się dyplomem Papieskiego Wydziału Teologicznego sekcja św. Jana Chrzciciela we Włocławku oraz Instytutu Maryjno-Kolbiańskiego „Kolbianum” w Niepokalanowie. Pracuje jako katecheta, pełniąc jednocześnie posługę animatorki Rycerstwa Niepokalanej, którego jest członkiem od 1988 roku⁸. Nie ulega zatem wątpliwości, że tematyka recenzowanego opracowania jest jej bardzo dobrze znana nie tylko od strony teoretycznej, ale przede wszystkim praktycznej, co jest niezwykle istotne.

Książka składa się z wykazu skrótów, bibliografii, wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia. We wstępie autorka „wyraża nadzieję, że spojrzenie na historię Rycerstwa Niepokalanej, prześledzenie jego losów powie o możliwych kierunkach rozwoju, o jego zadaniach, które, choć niezmiennie w swej treści, zawsze powinny formą podążać za rozwojem współczesnego człowieka. Ponadto swoisty *powrót do korzeni* nie musi, czy wręcz nie powinien oznaczać cofania się w rozwoju. Zabieg pozwoli jednak przypomnieć, jaki był cel zaistnienia MI [Militia Immaculatae – przyp. PJ] oraz jak miało ono rozwijać się w założeniu o. Maksymiliana. Umieszczenie tych treści w dzisiejszej nauce o wychowaniu człowieka, o formacji duchowej powinno przynieść propozycje kierunków dalszego rozwoju tego Stowarzyszenia” (s. 56). Realizując tak nakreślony cel w rozdziale pierwszym, mającym charakter introdukcji do całości prezentowanego zagadnienia, autorka określa w sensie ogólnym definicję formacji, wskazując następnie na potrzebę jej zaistnienia w życiu człowieka w kontekście samowychowania i podejmowania systematycznej pracy nad sobą. Rozdział drugi stanowi w pewnym sensie uściślenie tematyki opisanej

Witaliana Miłozza, Wawrzyńca Podwapińskiego i Łukasza Kuźbę. Zob. *Konferencje świętego Maksymiliana Marii Kolbego*, red J. Bar, Niepokalanów 2018, s. 5.

7 Zob. S. Napiórkowski, *Komentarze do pism i konferencji św. Maksymiliana Marii Kolbego, „Salvatoris Mater”* 4 (2002) nr 3, s. 307–321

8 Zob. *Rycerstwo Niepokalanej w życiu katolickim XXI wieku. Z Kasandrą Witkowską rozmawia o. Jerzy Szyran*, „Lignum Vitae. Rocznik Teologiczny” 18 (2017), s. 78–82.

w pierwszym rozdziale i zawęża refleksję nad formacją do obszaru formacji duchowej. Stworzyło to fundament do tego, aby w rozdziale trzecim przedstawić formację duchową członków Rycerstwa Niepokalanej. Sukcesywnie, w ostatnim, czwartym rozdziale, zostało przeanalizowane zagadnienie troski o formację animatorów działających w Rycerstwie Niepokalanej jako osób prowadzących poszczególne grupy.

Wewnętrzna struktura pracy odsłania przed czytelnikiem umiejętność Kasandry Witkowskiej nie tylko w zakresie dokładnej analizy dokumentów historycznych, ale także współczesnych, które mając najczęściej formę sprawozdań, stanowią dokumentację bieżącej działalności Rycerstwa Niepokalanej. Umieszczenie i interpretacja tych treści w kontekście nauk pedagogicznych i teologicznych pokazuje interdyscyplinarne podejście autorki do wyjaśnienia postawionego problemu, a umiejętność syntezy zgromadzonego materiału umożliwia czytającemu spojrzenie na problem formacji w szerokim kontekście. Przemysłane wywody sprawiają, że mamy do czynienia z dobrze uargumentowanym tekstem. Słowa uznania należą się także za przydatną i praktyczną koncepcję wprowadzenia na zakończenie każdego rozdziału wniosków, a w przypadku dwóch ostatnich rozdziałów punktu prezentującego proponowane przez autorkę zmiany dotyczące sposobów i metod formacji w Rycerstwie Niepokalanej (rozdział III) oraz propozycje zmian w procesie przygotowywania przyszłych formatorów Rycerstwa Niepokalanej (rozdział IV). Świadczy to nie tylko o wysokich kwalifikacjach badawczych autorki, ale jest również dowodem umiejętności wyciągania wniosków i otwartości na konieczność akomodacji Stowarzyszenia do aktualnych wymogów. Dzięki temu mamy do czynienia z opracowaniem, które jest zaadresowane nie tylko do wąskiego grona odbiorców z kręgu ludzi nauki, ale również do tych, którzy upatrują w publikacji pewnego rodzaju pomocy w tym, by formacja w duchu założeń o Maksymiliana nadal przynosiła błogosławione owoce.

Wrażenie budzi również imponujący materiał źródłowy stanowiący podstawę pracy Kasandry Witkowskiej. Licząca ponad 40 stron bibliografia została podzielona na pięć części: źródła, dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, pisma ojców Kościoła i pisarzy średniowiecza, opracowania oraz literaturę pomocniczą (uzupełniającą). W moim przekonaniu ta bogata baza źródłowa mogłaby zostać poszerzona o dokumenty archiwalne. Ciekawą propozycją mogłoby być umieszczenie kilku skanów dokumentów w opracowaniu. Wskazane byłoby także zamieszczenie kilku zdjęć, aby poprzez dokumentację ikonograficzną nie tylko uwiarygodnić, ale jeszcze mocniej wyeksponować

przesłanie recenzowanej książki. Drobnym mankamentem pracy są nieliczne usterki techniczne w postaci tzw. literówek (przykładowo s. 300) oraz niewyjustowanie przypisów. Nie wpływa to jednak na odbiór i przejrzystość tekstu.

Należy podkreślić, że badania prowadzone przez autorkę zostały ograniczone do terenu Rzeczypospolitej Polskiej. Takie podejście implikuje postulat badawczy, aby dokonać analizy prezentowanej tematyki na podstawie działalności Rycerstwa w innych państwach nie tylko w celach komparatystycznych, ale również celem pokazania osobliwości i kontekstu funkcjonowania wspólnot Militia Immaculatae w innych krajach, mających inne uwarunkowania kulturowe i społeczne. Jednak bezsprzecznie najważniejszym walorem takiego całościowego opracowania byłaby szansa wypracowania lepszych, może jeszcze bardziej skutecznych i efektywnych metod działalności Rycerstwa Niepokalanej. Na taką potrzebę wskazuje również autorka recenzowanej publikacji, która – jak to sama ujmuje – wyraża „nadzieję, że kształt pracy i metody w niej zastosowane pomogą zdefiniować na nowo sposoby pracy wiekowego Stowarzyszenia, a być może dookreślić współczesne formy, pozwalające trwać przy wspaniale wytyczonym przez założyciela ruchu celu jego istnienia. To zestawienie historii i współczesności Rycerstwa powinno przynieść wymierne korzyści w życiu wewnętrznym, jak i pracy duszpasterskiej” (s. 59).

Lektura książki *Formacja w Rycerstwie Niepokalanej* pokazuje, że cel założony przez autorkę został osiągnięty. Możemy bowiem cieszyć się opracowaniem, które nie tylko w obszerny sposób prezentuje zagadnienie formacji członków Rycerstwa Niepokalanej, ale także na przykładzie życia św. Maksymiliana pokazuje, jak łączyć historię z nowoczesnością, aby dzięki temu przekaz wiary i wartości wychowawczych cały czas był skuteczny. Narzędzia tzw. nowoczesnej techniki nie są złe same w sobie, pojawia się tylko kwestia, czy właściwie, rozsądnie z nich korzystamy, tak jak czynił to chociażby o. Maksymilian. Zatem lektura publikacji Kasandry Witkowskiej może być znakomitym przewodnikiem nie tylko dla Rycerstwa Niepokalanej czy też innych stowarzyszeń, ale i dla duszpasterzy i katechetów ceniących sobie jakość warsztatu swojej pracy i posługi. Jak trafnie zauważa o. Paulin Sotowski, w życiu św. Maksymiliana „jest coś z Pawłowego: *Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii* (1 Kor 9, 16). [...] Katecheza to także głoszenie Ewangelii, to także

apostolstwo. Ojciec Maksymilian jest wzorem apostoła, jest zatem także wzorem dla katechetów”⁹.

Pragnieniem o Maksymiliana było głoszenie Dobrej Nowiny całemu światu poprzez słowo mówione i drukowane. W ten sposób zrodziło się wiele niezwykle ciekawych i jak na tamte czasy nowatorskich inicjatyw. Jest czymś niezwykle ważnym, że obok tych dzieł w Rycerstwie Niepokalanej przywiązywano dużą wagę do formacji, aby w ten sposób akcja nie wyparła kontemplacji. Z tego powodu wybór tematu dokonany przez Kasandrę Witkowską uważam za niezwykle trafny i potrzebny. Recenzowaną publikację stanowiącą owoc sumiennie przeprowadzonych badań i dociekań traktuję jako bardzo dobrą monografię dotyczącą pewnego obszaru działalności Rycerstwa Niepokalanej, a także jako konkretną inspirację dla podejmowanych dzisiaj i w przyszłości działań duszpasterskich i wychowawczych. Pozostaje tylko wyrazić cichą nadzieję, aby jak największa liczba osób, szczególnie tych, przed którymi stoi zadanie formacji innych, sięgnęła do tej wartościowej pozycji.

⁹ P. Sotowski, *Życie i działalność św. Maksymiliana Marii Kolbego a katecheza dzisiaj*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 3 (1994), s. 299.